Tečaj XVII. **NOVICE** List 19.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 11. maja 1859.

Letni zbor c. k. kmetijske družbe v Ljubljani.

Kakor vsako leto so tudi letos Njih ekscelencija gosp. deželni poglavar grof Chorinsky poslavili s svojo pričujočnosti zbor, v kterem se je snidilo kakih 40 družbenikov iz Ljubljane in dežele. Družbini predsednik gosp. Fidelis Terpinc je s serčnim nagovorom pozdravil pričujoče in z zahvalo omenivši mnogotere podpore, ktera je v preteklem letu družbi došla po poddružnicah, slavni deželni vladi in zlasti preuzvišenemu gosp. deželnemu poglavarju, je imenoval 11 poročnikov, ktere so slavne kmetijske družbe našega cesarstva poslale v zbor, da so bili nje namestniki, namreč: marska družba gosp. dvornega svetovavca grofa A. Hohenwart-a, družba v Lincu gospod dr. H. Costa-ta, štajarska družba gosp. Ferd. Schmid-a, družba dunajska, česka, zagrebška, bukovinska, celovška in salcburška gosp. profesorja dr. Bleiweis-a, družba tiroljska gosp. A. Brus-a, družba v Galicii pa njega (predsednika).

Potem so se po versti programa začeli pomenki.

Pervo je bilo, da je tajnikov adjunkt gosp. A. Brus ob kratkem naznanil važniše reči, s kterimi je glavni odbor v imenu kmetijske družbe opraviti imel preteklo leto, ker vseh 360 razlagati, bi bilo predolgo in bi presegalo kratki čas, ki je zboru odločen. Le tudi ob kratkem jih bomo tudi mi omenili; kdor želí vse od konca do kraja zvediti, zvé to lakko v pisarnici družbini. Važniše reči so bile sledeče:

Visoko c. kr. ministerstvo notranjih oprav je poslalo družbi osnovo postav, po kteri se je za pogojzdenje golega Krasa ustanovila primorska družba, in je velelo naši družbi, naj tudi ona po tej osnovi predela svojo osnovo postav, ki jo je za obdelovanje Krasa zložila pred tremi leti. Po zaslišanih poddružnicah notranjskih je naša kmetijska družba slavnemu ministerstvu odgovorila, da od tiste osnove postav, ki si jih je primorska družba v omenjeni namen napravila, nobenega izdatnega vspeha ne pričakuje, — da tudi skušnje poslednjih let na Primorskem ne razodevajo dostojnega napredka, in da kranjska kmetijska družba od tistih postav, ki jih je osnoval pred 3 leti zbor v Postojni za obdelovanje Krasa (Cultivirung des Karstes) veliko več koristi pričakuje, in naj bi te postave poterdilo sl. ministerstvo.

Celovška c. kr. kmetijska družba je prosila našo, naj ji pové vse natanko, kako je napravila v Ljubljani šolo za poduučenje kovačev in živinozdravnikov; — vstreči tem željam, smo poslali v Celovec popis cele osnove omenjene šole.

Na povabilo sl. ministerstva notranjih oprav, naj bi se tudi kranjska kmetijska družba naročila na en iztis tistih bukev, v kterih bojo popisane in namalane plemena vse imenitniše goveje živine našega cesarstva, je naročila družba en iztis in poslala 20 goldinarjev za to. Omenjene bukve dosihmal še niso prišle na svetlo.

Dunajska c. kr. kmetijska družba je prosila našo, naj ji pošlje postavo za oberanje gosenic in pa postavo nogradško; — uno smo ji berž poslali, od te pa rekli, da je še nimamo.

Sl. ministerstvo notranjih oprav je velelo družbi, naj mu pové, ali v tej osnovi, kakor so dozdaj poddružnice kmetijske družbe, one morejo tako pridne in delavne biti kakor je želeti, ali je morebiti kake prenaredbe treba in kakošne? Glavni odbor je odgovoril, da sedanja osnova poddružnic je dobra, — da poddružnice so družbi največje pomočnice, — da brez poddružnic bi vsaka družba le hirala; — edino česar bi treba bilo, je, da bi pisma med poddružnicami in glavnem odboru bile tako poštnine proste kakor so pisma med družbo in pa ces. gosposkami, ker to, kar glavni odbor dopisuje poddružnicam, one pa njemu, ne zadeva nikoli nič druzega kakor občni prid kmetijstva naše dežele.

Mestni magistrat je vsled višjega ukaza sl. ministerstva notranjih oprav, kteremu ima odgovor dati: zakaj se je v poslednjih 10 letih cena mesa in kruha, stanovališč in dníne tako podražila? kmetijsko družbo vprašal, naj mu tudi ona o tem razodene svoje misli. Družba je brez ovinkov, od pervega do zadnjega naštela vzroke že večletne dragíne, in ni nič zamolčala, ker misli, da dragíno dela, ker pomoč je v bolezni le tedaj mogoča, ako se njeni vzroki odpraviti morejo; kdor tedaj hoče pomagati, mora pred vsem vzroke poznati.

Sl. deželno poglavarstvo je družbi velelo, naj, gledé na sedanji stan ljubljanskega mahú (morast) in v soglasji z dotično komisijo pové, kako naj bi se vprihodnje ravnalo njegovo obdelovanje sploh in požiganje posebno? Kmetijska družba se je pogovorila s sl. komisijo, ki je postavljena za osušenje ljublj. močvirja, in poterdila njeno mnenje, da je pred vsem natančnega popisa treba: kaj je na mahu že popolnoma obdelanega, kaj na pol, kaj malo, kaj celó nič itd. Potem še le, ko se bo vse to pozvedilo, je še le mogoče ravnílo (regulativ) za obdelovanje mahú in potrebnega požiganja določiti. Ob enem je prosila, naj bi pri omenjeni komisii tudi kmetijska družba imela svojega namestnika in je za to opravilstvo gosp. Ambroža nasvetovala. Sl. deželno poglavarstvo je g. Ambroža poterdilo.

Slavno deželno vladarstvo je vprašalo družbo kmetijsko, kaj ona misli zavolj novih sejmov, za ktere so soseske v Dobu, Krašnji in Smuku prosile, in zavoljo prenaredbe sejmov v Krajnu, za ktero so nekteri odborniki krajnskega mesta prosili. Kmetijska družba je povsod odgovorila, kakor misli, da bi utegnilo prav biti.

Neka kantonska gosposka je prepovedala, da se zavolj nevarnosti ognja in razujzdanosti, ki se na podih večkrat uganja, ponoči ne sme prosó meti. Zoper to prepoved se je pritožila neka županija. Sl. deželno poglavarstvo je vprašalo kmetijsko družbo: ali ta prepoved ni v škodo kmetijstvu? Res je sicer, da je to stara šega, — res je tudi, da se prosó hitro spari; al da bi se to delo móglo ravno ponoči meti, ni nikjer zapisano.

Kako se je lanska letina obnesla, je povedala družba sl. deželnemu vladarstvu tako, kakor so ji to poddružnice vediti dale.

Na vprašanje sl. deželnega vladarstva: ali naj bi se gospod J. Baumgartnarju dala pravica, na mahu napraviti

fabriko za mnogoverstne olja, parafin, amonijak itd., je družba odgovorila, da.

Na prošnjo c. k. komitatne gosposke na Reki je poslala lani kmetijska družba 4500 jabelčnih in hruševih divjakov po $3\frac{1}{2}$ kr.

Mesca novembra je družba napravila očitno preskušnjo učencov kmetijskih šol, kteri so se dobro obnesli. Družba je to sl. deželnemu vladarstvu vediti dala.

Gosp. dvorni svetovavec grof Hohenwart je daroval kmetijski družbi in pa živinozdravilski šoli mnogo bukev; družba se je grofu za lepi dar zahvalila.

Da bi se proti Ljubljani obernjene gole rebra Golovca z drevjem zasadile, se je kmetijska družba obernila na mestni magistrat, kteri ji je odgovoril, da se utegne to kmali zgoditi.

Veliko opravila je imela družba s tem, da si je spet izprosila od sl. ministerstva tistih 600 gold., ktere plačuje za zidanje kovaške in živinozdravniške šole, in pa tistih 800 gld., ktere je dobila dosihmal za štipendije učencov kmetijskih šol. Teh 800 gold. pa bo dobila le še letos in prihodnje leto; če pa vprihodnjič ne pokaže, da v kmetijske šole ne hodijo tudi kmečki fantje brez štipendij, je to znamenje, da Krajnci še ne spoznajo, kakor drugod, potrebe in dobička, da se mora kmetijstvo zraven dela tudi v šoli učiti. Ako se tedaj prihodnje leto ne bo oglasilo tudi drugih kmečkih fantov za kmetijsko šolo brez stipendij, se bo pa družbi vzelo tudi tistih 880 fl., kteri so bili doslej za štipendije določeni.

Kako na Laškem ravnajo murve in pa svilode?

Našim murvo- in sadjorejcom v poduk.

(Dalje.)

Ko so jajčica do dobrega osnažene in osušene, se shranijo v kaki lončeni, cinjasti ali pa dobro pocinjeni posodi, pol pavca na debelo nasute, v hladen pa suh kraj, kjer je 6 do 8, k večjemu 12 stopinj gorkote po R., dokler pride čas valjenja, kamor pa ne smejo ne miši ne drugi merčesi zahajati.

Rudečkaste jajčica so večidel nerodovitne, akoravno imajo nekoliko žlezaste tekočine v sebi, in v vodi na dno popadajo. Po skušnjah sem se prepričal, da se je od 500 rudečkastih jajčic le ena sama gosenca izvalila.

Kakor se previdi, kdaj bo murva začela zeleneti, potem se ravná tudi čas valjenja jajčic. Kdor previdi, da bo imel v 10 dneh že dovelj perja za pitanje, zná brez vse skerbí tudi jajčica za valjenje pripraviti. V Lombardíi nastavljajo skoraj po vseh krajih jajčica za valjenje židnih červov na sv. Jurja dan; sploh imajo pa v navadi jih nastavljati od sv. Jurja, to je, od 24. do zadnjega aprila.

Da se bodo jajčica valile, jih deni ponoči v leseno ali pa iz debelega papirja napravljeno in s papirjem povlečeno, 6 pavcov dolgo, 4 pavce široko in 1 pavec visoko škatlico, — kjer pa ne smejo višje od pol pavca nasute biti. Tudi se more škatla za več unč jajčic napraviti, namreč z več predalčki po ravno poprej naznanjeni meri. Posamesne škatlice za eno unčo jajčic, kakor tudi one z več predalčki, se morajo s številkami za vsako unčo posebej zaznamovati, da se potrebne opazbe natanko zapisujejo.

V nalašč za valjenje sviloprejk odločeni sobi, kjer je okoli 14 stopinj gorkote po R. *) se škatlice z jajčici po mizah razstavijo, ondi pa, kjer imajo prav veliko židne zaloge, jih tudi po lesah pokladajo; toda omenjene lese se ne smejo sten tiščati, ampak najmenj en pavec preč od njih stati, in stavijo se nalašč za to v tla vzdidane oklepe tako, da lesa nad leso po komolcu narazen stojí.

*) Če je navadne toplote v sobi, kjer se svilodi valé ali kermijo, menj od 14 stopinj, se mora peč zanetiti, da se toplota do 14 stopinj povikša; če pa gorkota 14 stopinj presega, se morajo vrata in okna odpreti, da se gorkota primerno do 14 stopinj poniža.

V sobi, kjer se židne gosence valé, kakor tudi ondi, kjer se z murvinim perjem kermijo, mora, da se sviloprejke pri primerni toploti zdrave ohranijo, več toplomerov po stenah obešenih biti; omenjene toplomere postavljajo skerbni svilorejci zavoljo večje natančnosti svoje svilode zdrave obderžati, blizo njih, na mize ali lese.

Toplote med valjenjem židnih červov mora v sobah biti in sicer 1., 2. in 3. dan 14 stopinj, 3. dan do 15 stopinj, 4. dan 16 stopinj, 5. dan 17 stopinj, 6. dan 18 stopinj, 7. dan 19 stopinj, 8. dan 20 stopinj, 9. dan 21 stopinj, 10., 11. in 12. dan pa 22 stopinj.

Res je, da se svilni červi v času, ki jim je od nature odločen, tudi v nižji toploti valijo. Al gotovo je, da se židna gosenca le v višji gorkoti dobro obnaša. Naj se zastran privade te koristne živalice na podnebje naših krajev še toliko govorí in piše, ostane vendar le po mnogih skušnjah poterjena resnica, da se more le tedaj dober pridelek žide pričakovati, če se v sobah, kjer se židne gosence redé, toplota vedno njih naturi primerja, to je, na tisto stopnjo povzdigne, ktera jim je po njih domovini vlastna. Ondi, kjer se svilodi tako ne gleštajo, se od leta do leta bolj zveržejo; vsako leto bo žide menj, pa tudi slabeja bo.

Potrebna gorkota se sviloprejkam najložej napravi, če se jim v zidanih pečéh kuri. Ravno tako bi bilo tudi želeti, da bi se v sobah, kjer se židni červiči redé in levé kamini napravili, kteri bi ne samo sobe razgrevali, ampak v njih tudi zrak čistili; o tem bom pozneje bolj natanko govoril. Gorkota, ki je svilodom potrebna, se uravnuje po R. toplomeru, kterih mora v sobah, kjer se svilne gosence gojijo, več biti, nekteri na mizah ali lesah, drugi pa v sobi.

Svilne gosence se valé po navadi med 10. ali 12. dnevom, potem, ko so se bile jajčica v razgreti sobi za valjenje razstavile. To se pa ne zgodí vselej ta čas, ampak včasi pred, včasi pozneje, kakor namreč so bile jajčica čez zimo v bolj ali menj hladnem kraji spravljene in kakor so bile za valjenje v bolj ali menj topel kraj djane.

Vse gosenčice se ne izležejo naenkrat in na en dan, pervi dan se jih izvalí le malo, in še te se preč pomečejo, da se kar je moč enaki červiči izredé. Kdor pa hoče tudi té zgodnje obderžati, jih mora v najbolj hladan kraj postaviti, jim pomalem ali pa celó nič perja toliko časa ne dati, dokler jih pozneje izvaljene gosenčice na gorkejem kraji in bolj pitane v rasti ne dohité. Celi čas reje je po teh pravilih ravnati. Drugi dan se jih največ izleže; tretji dan pa le še malo.

Če so se jajčica v kakem hladnem kraji hranile, in če soba valjivnice ni pregorka, se tudi valjenje nekoliko časa zakasne, če je gorkeja, pa pospeši.

Da bo svilorejec v sogreti sobi preveliko suhoto zmanjšal, in med tem, ko suhe severne sape pišejo, bo prav opravil, če nektere plitve sklede z vodo sèm ter tjè po tleh razpostavi, da izhlapé.

Kadar se pepelnato siva barva jajčič začne v vmazano belo premenjevati, je to najbolj znamenja, da se bodo červiči izvalili. Sedaj se dajo godni červiči s povikšavnim gledalom že v jajčicu razločiti.

Da se še le izležene gosenčice iz škatlic od praznih mešičkov lažej odločijo in na prostorniši kraj prenesejo, se škatlice prekrijejo s preluknjastim belim popirjem, gosenčice pririjejo kmali skoz luknjice na verh papirja, kteri se z mladimi murvinimi vejicami, ktere imajo po 2 do 3 peresica pokrije, na ktere koj gosenčice zlezejo.

Prenesejo se najložeje na deskah, ktere imajo v sredi navpik vdelan ročnik, za kterega se pri prenašanji prijemajo; na take deske se vejčice, na kterih gosenčice visé, pokladajo in od tod na lese, ktere so s papirjem pokrite, rahlo tako položé, da na lesi poprek ležé.

Ko gosence vedno večje prihajajo, potrebujejo tudi

večjega prostora; zato se morajo lese v posebne, prostorne s pečmi, levami, z duški na stropu in z zapahi na vratih previdene sobe spraviti, kjer se ena nad drugo po komolcu narazen nastavijo.

Akoravno se svilna gosenca celi čas ne premakne čez dve pedí ne naprej ne nazaj, razun v bolezni, se ji mora vendar le prostor, kjer živí, v vsaki starosti, to je, po vsakem spanji razširiti. Gosence, ki so se iz 1 unče jajčic izvalile, potrebujejo prostora tako-le:

V 1. starosti,	to je, od izvaljenja do 1. spanja	4 vatle po dolgem in 4 „ po širokem
2. „	to je, od 1. do 2. spanja	8 vatlov po dolgem in 8 „ po širokem
3. „	to je, od 2. do 3. spanja	19 „ po dolgem in 19 „ po širokem
4. „	to je, od 3. do 4. spanja	45 „ po dolgem in 45 „ po širokem
5. „	to je, od 4. spanja, dokler se ne zapredejo	100 „ po širokem in 100 „ po dolgem

To je pač največji prostor; prav bi bilo, da bi ga gosence vselej imele; al povsod ni mogoče tako. Prostor se dá pri veliki pazljivosti in čednosti tudi na 65 ali še celó do 70 vatlov po dolgem in širokem stisniti; toda tukaj ne gré prezreti, da, če so gosence v preveliki tesnobi, ne morejo prosto sopsti, njih ležišče postane nečedno, vlažno in kislo, iz česar se škodljivi sopari izcimijo. V poslednjem času ni varno židnih gosenc spred očí pušati, da se jim pomaga berž ko jih kaj napačnega napade. — V 5. starosti, to je, po 4. spanji se morajo gosence vsaki drugi dan drugam predjati, ali pa staro ležišče dobro počediti, in s frišnim perjem nastlati. Kaj tacega bi se moglo včasih že tudi v 4. starosti storiti. *)

(Konec sledí.)

Zdravniške skušnje.

(Salo ali svinska mast — dobro zdravilo). Skušnje mnogih zdravnikov so poterdile v novejših časih veliko zdravilno moč sala ali špeha. Porok tega nam je slavni dunajski zdravnik dr. profesor Hauška, kteri salo priporoča zlasti v takih boleznih, v kterih človeka huda vročina kuha, zlasti pri nekterih boleznih na koži, kakor so ošpice (Masern), škerlatnica (Scharlach) in druge take bolezni. Če se pa v taki vročnici celi život otroka ali pa tudi odrašenega človeka s salom namaže (vriba), bo huda vročina nehala in bolniku bo zlo odleglo. Pomaga sicer v takih vročnicah tudi umivanje z merzlo vodo in zavijanje bolnika v rijuhe, ki so bile v merzlo vodo pomočene, al kaj takega se more brez nevarnosti le pod očmi skušenega zdravnika zgoditi, — mazila s salom pa so brez vse nevarnosti in vsaka mati more namazati svojega otroka, kterega huda vročina kuha, preden se ošpice, škerlatnica itd. po križu spustijo ali če so se že tudi spustile. Salo se vriba dvakrat, pa tudi trikrat na dan po celem životu, ali pa le po vratu in persih. — Naj si tedaj to mazilo dobro zapomnijo zlasti matere za svoje otročiče, ktere včasih taka vročina kuha, da so res usmiljenja vredni. Salo tolaži vročino in prežene vse njene nasledke ali jih saj veliko zmanjša.

*) Pred nekoliko dnevi bi bil po nemarnosti dekle skorej ob vse svoje sviloprejke prišel, ktere sem zavoljo svojih opazk sam opravljal. Prepustil sem bil namreč dekli rejo sviloprejk za en dan, ker sem bil šel na deželo, da sem vidil ondi, kako ondi s sviloprejkami ravnajo. Kakor mislim, je dekla sviloprejkam naenkrat preobilo in pri tem še morebiti mokrega perja naložila, potem pa jih v nemar pustila. Ko sem se zvečer na dom vernil, zapazim veliko kopico vlažnega perja; gosencam se ga ni ljubilo jesti. Ponoči, ko sem jim perja dajal, zapazim med njimi nekoliko medlih, sključenih in rumenkastih gosenc, ki so bile drugo jutro že mertve; ravno tako se je godilo 30 drugim; te sem odbral še o pravem času od drugih, denem jih na čisto ležišče, in dam dobrega perja in toplote in tako sem večidel vse obvaroval, da mi niso poginile.

Gospodarske skušnje.

(Gosenice ali gosanice gotovo odpraviti) raz svojega drevja, in si drevje tujih gosenic ovarovati sem te dni skusil sledeči prestari pripomoček in z najboljim uspehom: Deblo se opaše s smrekovo skorjo ali s kako drugo liko. Ta pas naj je en ali poldrugi palec širok in naj se terdno skorji prilega; ga tudi lahko s čem privežeš. Ta pas se pomaže s salom (svinsko mastjo) *). Potem se gosenice z drevja stepejo. Stepene gosenice lazijo koj vsaka na svoje drevo, pa nobena ne gré čez namazan pas; vse pod njim obvisé ko roj, in lahko se vse pometejo in poteptajo. Po takem ne vkončaš samo domačih gosenic, temoč tudi prilezle druge ne morejo na tvoje drevesa — in srečno si si ovaroval sadovjak. Najložeje in najročneje pa gosenice tako-le steplješ: poiši si perst debelo in poldrugi laket dolgo vejico s kavljem pri debelejšem koncu (le-te podobe ———/) in s to palico udari prav čverstvo en ali dvakrat po slednji vejici. Čversti udarec ali terk strese vsako gosenico z veje. Ktere pa so v gnjezdih ali med rasohami, tiste pa s kavljem koj zdruzgaj. Ako je treba, splezi bos na drevo, ali pristavljaj vertnarsko lestvico, da moreš do slednje veje, in v dobri pol uri si rešiš tudi največje drevje. Ker solnce salo posuší, je treba čez 2 — 3 dni pase vnovič namazati. Ž.

Naturoznanske rečí.

Podgane.

Neki angležk pisatelj je leta 1850 spisal od podgan cele bukve, v kterih dokazuje, da on in ona, če se ne preganjata, v 3 letih 13krat mlade imata in sicer vsakikrat po 8. Že v 6 tednih počnó mladiči to, kar počenjajo njih stariši. Rodovitnost podganina je tedaj tako silna, da on in ona sta na koncu 3 let oče in mati od 656,808 podgan.

Ker pa 10 podgan v enem dnevu toliko sné kakor en človek, se pač lahko prerajta, koliko požre samo ta družina v enem letu.

Al rodovitnost ta zadeva na marsikaj ovér; če podgana ne najde dosti živeža kakor koli, se loti podgana podgane in jo sné.

Podgana je sicer čedna stvar. Da se potika v nečednih krajih, tega ni ona kriva; mora tako delati, da si živeža najde. Zatega voljo se pa tudi pridno čedi in umiva, se vé da ne z obrisavnico ali gobo, ampak z jezikom svojim.

Podganina kožuhovina je silno draga, ker je zlo obrajtana; zato vsako leto v Parizu v mestnih kanalih toliko podgan pobijejo, da je joj. Pobite oderejo in kožo njih prodajajo klobučarjem drago, kteri za kastor-klobuke namesto boberjevih kož rabijo podganine. Tudi za rokovice je tanka, terdna in mehka podganina koža kaj dobra.

Podgana kaj rada potuje in gré po svetu kamor koli. Zato se nahajajo podgane povsod. Posebno rade potujejo na ladijah. Na ladijah grejo včasih v Kalkuto, pa spet nazaj: Izhodno-indiška kompanija ima nalašč podganolovca, kteri v eni sami ladii včasih vlovi po 500 podgan. Ne rečemo preveč, ako pravimo, da je marsikaka podgana na svetu, ktera je več pota okoli sveta storila kakor slavni kapitan Kook.

Podgane na ladijah so pa pri vsakem potovanji v veliki nevarnosti. Dokler je kaj blaga v ladii, jim tudi živeža ne manjka, — ali težje jim je vode piti dobiti. Če je voda na ladijah terdo zaperta, ne morejo do nje. V deževnih nočeh plezajo po jamborih, da pridejo do jader, v kterih najdejo včasih kapljico vode. Če nikakor ne morejo do vode, se v hudi žeji lotijo sodcov z žganjem, in se napijo žganja, da vse pijane okoli ležé. Podgana sploh tanko sliši vsako

*) Po samem deblu mazati, bi utegnilo škodovati, ker se skorji sapnice zamašé. Pis.

*

tekočo vodo, zato vidimo, da večkrat svinčene vodne cevi ogloda. Če se ladija kje blizo suhe zemlje ali kopnega vstavi, se podajo podgane na suho in sicer najraje ena za drugo po vervi, s ktero je ladija h kraju pripeta; le če drugače ne more na kopno, preplava vodo, pa ravno tako pridejo podgane s suhega po vervi na ladijo. Zato mornarji na verv privežejo metlo, ktera je proti kopnemu obernjena, da po šibah ne more podgana čez. Podgana, ktera na ladijah živí, pa je drugačna kakor vodna podgana; ta je berbru zlo podobna in živí samo od rastlinstva; v luknjah na bregovih prebiva, ktere so tako napravljene, da ena pot iz luknje pelje v vodo, ena pa na suho.

V Londonu vejo več pomočkov, to žival pokončati. Najgotovše se to zgodí, da se zatvórnice odpró in voda čez nje spustí; po sto in sto utonjenih podgan se vidi potem po Themsi plavati. Najbolj strežejo na Angležkem zavoljo tega po podganah, ker se v Londonu vsaka podgana za 9 kr. prodá.

Podgana je prav zvita buča, pa tudi priljudna žival. Veliko pravlic se pripoveduje, da podgana svoje bolehne tovaršice ljubeznjivo z živežem preskerbljuje in sicer varuje. Tako se pripoveduje, da so enkrat vidili na polji celo trumo podgan, in med njimi eno slepo, ktera je imela klinec v gobcu, za kterega jo je druga podgana peljala. Natura je dala podgani posebno modrost, da išče v živežu to, kar ji najbolj tekne. Tako na pr. glodajo slonove zobe le ondi, kjer je kaj mastí v njih; takih kosov zób, ki so le samo apno, se pa ne lotijo. Zavoljo tega plačujejo strugarji tako od podgan oglodano kost posebno drago, ker se dajo iz nje kugle za biljard in druge rečí izdelovati, ktere morajo biti posebno elastične in prezračne.

Cerknjena podgana usmeradí za dolgo časa tudi velik prostor, v kterem gnjije. V neki gosposki hiši v Parizu gospodar ni vedil, kaj v njegovi sobi tako smerdí; marsikaj je ugibal in skušal, pa vse ni nič pomagalo; celó kanal pod hišo je dal predelati, pa smerad je ostal, kakor je bil; nazadnje so najdli za malanim platnom, s kterim je bila soba prevlečena, mertvo podgano, ktera je hotla skozi luknjo v zidu ravno takrat smukniti, ko je nekdo zvonček nategnil, v tem pa je drat podgano zasačil in zadavil.

Ozir po svetu.

Še nekaj od laških dežel.

Unidan smo svojim bravcom razložili, v koliko deržav je laška dežela razdeljena, koliko vsaka zemlje in prebivavcov šteje. Naj povemo danes še vladarje teh dežel po njih imenu itd.

Kralj Lombardije in Beneškega je naš presvitli cesar Franc Jožef, kteri je 2. decembra 1848 vlado avstrijanske deržave nastopil, tedaj tudi vlado Lombardije in Beneškega.

Kralj sardinski je Viktor Emanuel II., rojen 14. sušca 1820, vladar od 23. sušca 1849.

Kralj napolitanski ali siciljski je Ferdinand II., rojen 12. januarja 1810, vladar od 8. listopada 1830.

Vladar rimskih dežel so papež Piji IX., po svojem domačem imenu Janez Maria de' Conti Mastai Feretti, rojeni 13. maja 1792, vladujejo od 16. junija 1846.

Knez monaški je Karol III. Grimaldi pod krilom kralja sardinskega.

Republika San-Marino ima demokratično ljudovlado pod papeževim krilom.

Veliki vojvoda toskanski je Leopold II., rojen 3. oktobra 1797, vladar od 18. junija 1824.

Vojvoda modeneški je Franc V., rojen 1. junija 1819, vladar od 21. januarja 1846.

Vojvoda parmazanski je prav za prav Robert Karol I., rojen 9. julija 1848; ker pa je še premlad, je vladarica vojvodinja Louiza Bourbonska, ktera je po smerti svojega moža vojvoda Ferdinanda Karola III. v imenu svojega sina 27. sušca 1854 vladarstvo prevzela.

Za poduk in kratek čas.

Spreobernjeni oče.

Za može kaj.

Nevoljnega obraza hití neki še mlad rudar čez mali terg mesta B***. Po svojem mnenji pa je tudi res imel vzrok nevoljen biti. Ravno se je v svoji navadni gostivnici med svoje pajdaše vsedil in hotel pipico iz žepa vzeti, da bi ga drugim enako puhal, ko zapazi, da jo je doma pozabil. Al brez pipe — ni veselja v kerčmi! Zato ga vidimo tako hiteti čez terg, da bi se berž ko berž sopet vernil k svojim tovaršem, kterih se je že tako privadil, da brez njih tudi en sam dan ni mogel preživeti.

Poglejmo malo za njim, pa podvizajmo se; saj vemo, da se tudi njemu mudí, in deleč zunaj za mestom je hišica, kjer on stanuje.

Že je mladi rudar prihitel do hiše, ktero je še le pred kratkim zapustil. Berzo poišče ključ na voglu, kjer je po navadi skrit bil, kadar je tudi žena od doma šla, kar je ravno zdaj storila, detce v zibeli previdnosti Božji izročivši. Ona je morala od doma, imela je potrebno opravilo; on pa je šel od doma, čeravno ni bilo potreba.

Duri se odpró. Dva lesena stolca, bela miza, pri peči dolga klop, borna postelja in majhna zibel: to je vse, kar zagledamo v hiši; pa vse je prav snažno in čedno — očitno znamenje pridne gospodinje.

Al podvizajmo se. Rudar že ima pipo in hoče spet iti. In že tudi derží za kljuko. Pa glej! zdaj se v zibeli nekaj zagiblje in detce se prijazno oglasi.

Je li slišal to oče ali ne? — O da — slišal je — in, Bog vé, kaj mu danes je, da stopi k zibeli — saj že tega dolgo ni storil! — in gleda ljubeznjivega svojega otročiča.

Dete se smehlja in živahno steguje ročice k očetu. In ko oče ravno v njega vperte oči svojega deteta gleda, lahko vidimo, kako mu rudečica sicer temen obraz polije.

Ko v te očí, v očí svojega deteta gleda, se mu zdí, kakor da bi mu iz njih nekaj govorilo glasno in resnobno. Zdi se mu, da vidi pred seboj angelja, ki ga milo gleda, milo pa tudi resnobno.

Kaj pa se tudi vidi v pogledu otročjega očesa! Kdor v oko deteta — v to ogledalo nedolžnosti in čistosti — gledati more, pa v njem ničesar druzega ne vidi, kakor golo okó — tak nima ničesar zgubiti, pa tudi ničesar ne dobiti.

Rudarju pa je govoril glas iz oči njegovega deteta v serce in je razmečil skorjo, ki mu je serce oklepala. In ko tako stojí v globoke misli utonjen — moral se je pač strašno sam s seboj boriti, kajti močno je persi vzdigaval in žmetno je dihal — stopi njegova žena v izbo.

Nenavadno obnašanje moža jo je sperva nekoliko vstrašilo in nemirno delalo, pa hitro se je prepričala, da se nima ničesar bati.

Mož jo pogleda -- saj pa je že tudi dolgo dolgo, da tega ni storil — in vidi, da je minul uni mleku in kervi podobni obraz, in da je vsa bleda; tudi vidi, da v pred zalem, zdaj pa zlo slokem obrazu tiha skerb in tuga divja.

Vse to je še le danes tako jasno vidil, odkar ga je dete milo pogledalo. Vès čas že se za vse to tudi zmenil ni. Iz rude pridšega ni terpelo v izbi; tudi preobleči in najesti se ni utegnil in že jo je mahal v gostivnico med zrele pajdaše.

Danes vendar se je zdramil — pa tudi njegova sreča! — danes vidi, česar vès čas ni vidil ali saj ni hotel viditi.

Serce ga boli, ko ženo vso žalostno in bledo vidi. Dolgo ni mogel spregovoriti in tudi besedice ne ziniti, pa

nazadnje jo je vendar le zadel. Čutil je svojo pregreho; kdor pa pregreho čuti, je že na poti poboljšanja.

Da je žena tako bleda, misli rudar, je krivo to, da se za njim žali in da mora zdaj dosti težeje delati, ker se on ničesar pri hiši potrebnega tudi ne dotakne ne.

Dolgo se pogovarjata; vidi se, kako so se možá mile besede verle žene poprijemale; poslednjič vzame mož dete iz zibele in ga serčno objema.

Vse to smo vidili in slišali, pa tudi čutili, da je tukaj Gospod se mogočnega skazal v nemočnem detetu.

Zdaj smo tiho skoz duri smuknili in jih rahlo zaperli in se prav iz serca veselili, da že dolgo ne tako.

Odsihmal smo le od sreče in lepega mirú teh ljudí slišali; rudarja pa od unega dne nikdo ni več vidil v gostivnici.

„Kogar mili pogled nedolžnega otroka ne spreoberne — je rudar potem večkrat rekel — je pogubljen na veke!“

Po „G.“ J. Pavalec.

Kratkočasno berílo.

Atala.

Spisal Chateaubriand. Poslovenil po originalu Mih. Verne.

(Dalje).

Pripovest.

Lovci.

Čudna osoda naji zedinja, sin moj: v tebi vidim omikanega človeka, ki je sam rad divjak postal; v meni pa vidiš divjaka, ki ga je hotel veliki Duh (nevém čemu) omikati. Od nasprotnih straní sva nastopila tek življenja; ti si prišel počivat na mesto, ki je bilo meni pripravljeno; jez pa sem na tvojem sedel: predmeti so se nama morali tedaj popolnoma različni zdeti. Kdo naji — ti ali jez — je pri ti spremembi več dobil ali zgubil? To je znano le duhovom, kterih najnevedniši je modrejši ko vsi ljudje vkup.

Prihodni cvetni mesec *) bom štel sedemkrat deset snegov in še tri snege naverh **), odkar so me mati na Mešasebovem bregu rodili. Španjci so se bili malo prej v pensakolskem zalivu vselili, v Luiziani pa ni bilo še nobenega belega človeka. Komaj sedemnajst listopadov sem še le štel, ko sem šel s svojim očetom, vojakom Utalisom, nad Muskogulge, mogočno ljudstvo v Floridi. S Španjci, zavezniki svojimi, se združimo, in boj se uname pri neki strugi reke Maubile. Areskui ***) in Manitu-ti nam niso prijazni. Sovražniki zmagajo; moj oče so ubiti — jez jih branim, pa sem dvakrat ranjen. Oh! zakaj se nisem takrat v deželo duš pogreznil! Vsega terpljenja, ki me je na zemlji še čakalo, bi se bil ognil: duhovi so bili drugač sklenili; beguni me tirajo seboj v Šent-Auguštin.

V tem mestu, ki so ga bili Španjci malo prej sozidali, sem bil v nevarnosti, v meksikanske rudnike po sili odpeljan biti: nek star Kastilianec, z imenom Lopez, me reši; mladost in priprostost moja ga gane, brambo svojo mi ponudi ter me pelje k svoji sestri, ki je pri njem neoženjenem živela.

Obema vdahnem kmalo najrahlejše čutleje. Z veliko skerbjo me gojita, in mi oskerbita raznih učiteljev. Ko pa trideset mescov v Šent-Avguštinu bivam, me napade pravi stud življenja v mestu; čutim, da očividno hiram in umiram; sedaj stojim po cele ure in gledam verhe daljnih gojzdov, sedaj pa sedim na bregu reke, ter spremljam z žalostnimi očmi tek njenih valov. Mislim si gojzde, po kterih je voda pritekla, in vsa moja duša živí v puščavi.

Želji, v puščave se verniti, se nisem mogel več braniti. Nekega jutra stopim pred Lopeza, spet po divjaško oblečen, v eni roki deržaje lok in pušice, v drugi pa svojo evropejsko obleko. Velikodušnemu branitelju svojemu jo damvès objokan se mu veržem k nogam. Vse si prerečem, ne; hvaležnosti se krivim; poslednjič pa mu pravim: „Oče moj, sam vidiš, da umerjem, če mi ni dano, spet po divjaško živeti.“

Lopez je vès osupnjen in me hoče od namena mojega odverniti. Nevarnost, Muskogulgom spet v roke priti, mi stavi pred očí. Ko pa vidi, da sem terdno sklenil, vse vagati, se mu solze ulijejo, objame me in zaupije: „Le pojdi tedaj, otrok narave! Bodi spet sam svoj, Lopez te noče ob svobodnost pripraviti. Ko bi še mlajši bil, bi te spremil v puščavo, na ktero tudi mene marsikakošen sladek spomin veže! K tvoji materi bi te peljal. Ko boš spet v gojzdih svojih, spomni se včasih starega Španjca, ki te je gostoljubno sprejel. Se k ljubezni do ljudí spodbadati, spominjaj se, da perva skušnja, ki si jo na sercu človeškem storil, se mu je vsa v hvalo ponesla“. — Lopez sklene z molitvo k Bogu kristjanov, kterih vere nisem hotel sprejeti; jokaje se ločiva.

Kmalo sem za nehvaležnost svojo kaznovan. Neveden, kakor sem bil, zaídem v gojzdih, in neka četa Muskogulgov in Siminolcov me vjame, kakor mi je bil Lopez napovedal. Iz obleke moje in iz perja, ki mi glavo kinči, spoznajo, da sem Natšez. Vklenejo me, pa le rahlo, ker se jim moja mladost smili. Simaghan, četni poglavar, hoče vediti, kako mi je ime; odgovorim mu: „Šaktas mi je imé, sin Utalisov, vnuk Miskuitov, ki sta več ko stoterim Muskogulškim junakom kožo in lasé z glav iztergala. Simaghan mi pravi na to: Veseli se, Šaktas, Utalisov sin, Miskuitov vnuk, sožgan boš v veliki vasi“. „Prav je“, mu odgovorim in zapojem smertno pesem.

Čeravno sem bil jetnik, se vendar perve dní nisem mogel ubraniti, da bi ne bil sovražnikov svojih občudoval. Muskogulg, še bolj pa njegov zaveznik, Siminolec, je vesel, ljubeznjiv, zadovoljin človek. Njegova hoja je lahka, njegova sprejemba odkritoserčna in jasna; govorí veliko in urno; njegov jezik je soglasen in gladek. Še celó starost ne more Sašemca ob to veselo priprostost pripraviti; on je kakor njegovih gojzdov stari ptiči, ki še svoje staro petje v novo soglasje svojih mladih mešajo.

Ženske, ki so pri četi bile, so mojo mladost priserčno milovale in ljubeznjivo radovednost kazale. Popraševale so po materi moji, po pervih letih življenja mojega; vediti so hotle, ali je moja iz mahú napravljena zibelka na cvetečih javorovih vejah visela; ali so me vetrovi z gnjezdi malih ptičkov zibali. Na to tisuč prašanj o stanu serca mojega; prašajo me, ali sem vidil v sanjah svojih belo košuto, in ali mi je drevje svetovalo, skrivne doline ljubiti. Odkritoserčno odgovarjem materam, hčeram in zakonskim. „Ve ste“, jim pravim, „kinč dneva, in noč vas ljubi, kakor roso. Človek vam se rodí iz oserčja, da se persi in ust vaših poprime; ve imate mile sladke besede, ki vsako bolečino utolažijo in zazibljejo. To mi je pravila Ona, ki me je rodila, ki je ne bom več vidil. Ona mi je tudi še pravila, da device so skrivnostne cvetlice, ki se najdejo v samotnih krajih“.

Te hvale se žene močno radujejo; obilo mi darujejo vsakoverstnih darov, nosijo mi orehove kaše, javorovega sladkora, koruznih opresnikov, medvedjih béder, brebrovih kož, tudi školjk, kinčiti me, in mahú za posteljo mojo. Pojejo in smejajo se z menoj; na enkrat pa začnejo spet jokati, ker jim na misel pride, da imam sožgan biti.

Neko noč, v kteri so bili Muskogulgi stanje ob robu nekega gojzda napravili, sedim pri vojnem ognji poleg lovca, ki mi je čuvaj bil. Na enkrat slišim obleko po travi šumeti, in napolzagernjena ženska se k meni vsede. Solze ji tečejo s trepavnic; pri svetlem ognji vidim, da se ji majhen zlat križec na persih blešči. Bila je redne lepote; v obličji se ji je vidila krepost in nekakošna pohotnost, ki se ji ni bilo ubraniti. S tem je združevala še rahlejšo prijetnost;

---

*) Mesec Maj.
**) Sneg = leto, 173 let.
***) Areskui je divjakom amerikanskim vojni bog.

nenavadna čutljivost in priserčna tuga se je razodevala v njenih očéh; rajsk je bil njen nasmehlej.

Menil sem, da je devica poslednje ljubezni, devica, ki se ujetemu vojaku pošilja, da bi mu smert slajšala. V tem prepričanji ji pravim jecaje in z nekakošnim nepokojem, ki pa vendar ni iz strahú pred germado izhajal: „Ti nisi stvarjena za poslednjo ljubezen, vredna si devica perve ljubezni biti. Čutleji serca, ki bo kmalo biti nehalo, bi se z gibleji tvojega nič kaj ne skladali. Kako bi se smert z življenjem družila? Pri tebi bi zgubo življenja preveč čutil. Drugi naj bo srečnejši od mene, in dolgi objemljeji naj zedinjajo čverst prot s hrastom“.

Mlado dekle mi pravi na to: „Nisem ne devica poslednje ljubezni. Si li kristjan?“ Odgovorim ji, da nisem izdajavec duhov koče svoje. Pri teh besedah se Indijanka nekako neprostovoljno gane“. Milovam te, mi pravi, da si hudoben molikovavec! Mene so mati pokristjanili. Atala se zovem, hči Simaghanova zlatih zapestnic, ki je poglavar te vojne čete. V Apatašuklo gremo, kjer imaš sožgan biti“. — Pri teh besedah Atala vstane in me zapustí.

Tù je Šaktas prisiljen, v svoji pripovesti prenehati. Spomini mu derejo v serce. Solze iz njegovih ugasnjenih očí mu polijejo vpadene lica: tako se naznanjata dva v globočini zemlje skrita vira po dveh vodnih nitih, ki med skalovjem slezite.

„O sin moj“, pravi poslednjič, „vidiš, da Šaktas je le malo moder, dasiravno ko moder sloví. Otrok moj dragi, ko ne more človek več viditi, more vendar še jokati! Več dni je prešlo; vsak večer me Sašemska hči obiskuje in se z menoj kratkočasi. Spanje se ogiblje mojih oči in Atala biva v sercu mojem kakor spomin na stanišče dedov mojih“.

Sedemnajsti dan hoda, proti času, o kterem enodnevka (éphemère) iz vode izhaja, pridemo na veliko savano Alašno. Obdana je z griči, ki se eden za drugem versté, in za kterimi se gojzdi kopalov, lemón, trobentnikov (Magnolia) in gabrov do oblakov vzdigujejo. Poglavar zažene dohodni krik, in četa se vstanovi o podnožji gričev. Mene denejo v nekoliko daljnosti na rob enega tistih naravnih studencov, ki so v Floridah tako znameniti. K nekemu drevesu me privežejo; nek vojak, poln nepoterpežljivosti je pri meni na straži. Komaj sem nekoliko hipov na tem kraji, ko se Atala pri studencu pod ambrovem drevjem prikaže: „Lovec, pravi muskogulškemu vojaku, če hočeš serno loviti, bom jez jetnika varovala“. Pri teh besedah poglavarjeve hčere poskakuje vojak od veselja; po griču plane nazdol in hití z dolgimi koraki čez planjavo.

Čudna nezložnost serca človeškega! Jez, ki sem toliko želel, nji, ki sem jo že ljubil kakor sonce, kakošno blago besedo reči, sem sedaj zmešan in ném; zdí se mi, da bi bil raji krokodilom v studenec veržen, ko tako sam z Atalo. Hči puščave je bila ravno tako zmešana kakor njen jetnik; oba sva terdo molčala, duhovi ljubezni so nama bili besedo očarali. Poslednjič pravi Atala, pa ne brez težave: „Vojak, le rahlo si zvezan, lahko uideš“. Pri teh besedah se mi poverne prederznost v jezik; odgovorim ji: „Rahlo zvezan, o dekle!“.... Dalje nisem vedil, kaj bi rekel. Atala se nekoliko obotavlja, potem mi reče: „Otmi se“. Nato me odveže od drevesnega debla; jez pa primem verv in jo denem spet v roke ptujega dekleta, ter posilim nje zale perste okleniti se okrog verige moje. „Vzemi, vzemi jo nazaj!“ zaupijem. „Ti noriš, pravi Atala z ginjenem glasom. Nesrečnež! al ne veš, da imaš sožgan biti? al spremisliš, da sem strahovitega Sašemca hči?“ — „Bil je čas“, ji odgovorim s solzami v očéh, „ko so tudi mene mati v brebrovi koži na ramah nosili. Tudi moj oče so imeli lepo kočo, in njih serne so pivale iz tisuč gojzdnih potokov; sedaj hodim brez domovine okrog. Ne bo ga prijatla, ki bi, ko me več ne bo, malo trave na moje truplo potrosil, ga muham braniti: truplo nesrečnega ptujca se nikomur ne smili“. (Dl. sl.)

Kratkočasnica.

Strah za Cekinovim gradom nad Ljubljano.

To se je godilo, preden je blagi cesar Jožef II. postavo dal, da morejo kmetje svoje zajemnice (Miethuben) od svojih gospósk v last si kupiti. Bil je neki kmet v Šent-Vidu ali v okolici na dobri zajemnici, ki jo je pridno obdeloval s svojo družino; al on se je nekako zameril pri grofu Se...*), svojemu gospodu, na gradu, ki se je tako razserdil, da je kmetu ukazal, naj zemljo zapusti; ni se dal nikakor potolažiti, če ga je tudi kmet lepo ponižno prosil. Lahko si mislimo, da je kmet na vse kraje premišljeval, kam in kako bi si v ti veliki nadlogi pomagal, ker bo mogel zapustiti svoj dom in svojo lepo in pridno obdelano zemljo.

Pred veliko leti je bil pred Cekinovim gradom velik smrečji log, kakor priletni bravci še dobro pomnijo, ki je segel blizo sedanjega drevoreda in do Tivol, deleč v hrib in proti Šiški, kamor so učenci ljubljanskih šol hodili ob četertkih in torkih žogat in se sprehajat in še marsikdo drug z dobrim in slabim namenom.

Na enkrat slišijo v gradu glas iz smrečja: „krivica, krivica!“ in zopet „krivica, krivica“, preden so imeli spat iti. To je terpelo več časa, pa ne vsaki večer. Družino je bilo tako groza, da je mislila službo zapustiti, češ, da bo utegnil strah tudi nazadnje v grad priti. Grof Secheny je torej poslal v Ljubljano po vojakov, da so šli za tem strahom ga spodit iz grajske okolice. Šli so torej v log, kjer so ga mislili dobiti; al kmalo se je strah blizo Tivol oglasil: „krivica, krivica“; ko vojaki tje pridejo, se je zopet zgorej pod hribom oglasil: „krivica, krivica!“ Ko ga več ur lové, pa ne dobé, grejo zopet v grad, in tako so delali nekaj večerov, dokler so popolnoma obupali. Strah pa ni obupal, ter se je dal marsikrat še slišati: „krivica, krivica!“ Poslali so še po kapucine v Ljubljano, od kterih pa le toliko vem, da se jim je berž zdelo, da ta strah se ne dá ne z molitvijo ne z žegni odpraviti. Tudi oni so šli nazaj v samostan.

Zadnjič pride žlahni grofinji na misel, in reče grofu: „Morebiti zato straši, ker hočeš unega kmeta iz zemljiša pregnati; pusti ga, naj še ostane. Grof že od strahú in praznega zasledovanja omečen, je storil po svetu svoje dobre žene, ter je dal kmetu vediti, naj še ostane, kakor je bil do zdaj, pa naj, kakor dober podložen svojega gospoda spoštuje in uboga, kar je tudi ta revež z veselim sercom obljubil.

On je namreč včasih svoja dva sina in dva hlapca na smreke poslal, da so kričali „krivica, krivica“. Kadar so vojaki do enega prišli, je omolknil, drugi pa se je oglasil, in tretji in četerti, dokler se ni vsa krivica poravnala; tako je strah jenjal.

Menim, da je še marsikter strah človešk, ki bi se dal razodeti, ako bi ljudje pametneji in serčniši bili. V svojih otročjih letih sem slišal, da je neki študent dekle snubil, pa mu je oče ni hotel dati, in zato je začel strašiti; ko mu je pa dekle dal, je strah jenjal. D.

Dopisi.

Od sv. Trojice na Štaj. 5. maja. — Žito pri nas lepo kaže; pozno sadno drevje tudi obilega sadú obeta, le ranega je precej mraz vzel; terta je po zimskem in pomladanskem mrazu veliko terpela; berž ko ne je peti del tersja suh; akoravno bode iz terdega pognalo, grojzdja vendar ne bo; zato se nam ni nadjati bogate tergatve. Vino se dobiva pri nas od 25 do 30 gold. štertinjak, staro dobro vino od 50 do 60 gold., al kupca ni, ker se zdaj vse vojske bojí. Naši ljudje veliko od vojske govorijo, pa še

---

*) Od tega imena izvira popačeno „Cekinov grad“.

več ko je resnica. „Novice“ nam še niso nič od prelivanja kerví povedale, in ker vemo, da nam hitro vsako važno novico povedó, se zanašamo na to, kar nam one povedó; da pa imamo vsaki čas hudega boja na Laškem pričakovati, nam niso zamolčale. Ker so nam Cesar v svojem razglasu naznanili, da je njih armada na Laško šla, smo jim poslali v imenu našega okraja slovensko pismo na Dunaj, iz kterega povzamemo „Novicam“ le sledeče verstice:

Naj sovražniki bežijo,
Da potihne vojske hrup, —
Naš'ga meča se bojijo,
V kterem klije smertni strup!

Janez Žurman, župan.

Iz Marburga. * Za gotovo smo zvedili, da svetli knez in škof Slomšek bojo 1. dan septembra obhajali slovesni vhod v naše mesto — njih prihodnjo stolico; radostni pričakujemo zaželjenega dneva. Za 150,000 gold. prodano grajšino v Št. Andreji v labudski dolini bojo potem posedli patri jezuiti iz Linca.

Iz Celovca. „Glasnik“ o prodaji našega nemško-slovenskega slovnika v posameznih vezkih poterjuje unidan v „Novicah“ razodete želje skozi in skozi, in pravi: „Željno pričakujejo vsi Slovenci novega slovnika; naj bi se tedaj prodaja ne odlašala več!“

Iz Ljubljane. Deputacija, ki je iz Ljubljane nesla pismi udanosti presvitlemu Cesarju na Dunaj, je imela pretekli pondeljek pred Cesarja priti; vodja deželnih stanov je dvorni svetovavec gosp. grof Hohenwart; preč. gospod stolni prošt Kos je namestovavec krajnske duhovšine; vodja mestnega odbora je gosp. Guttman. — Prečastiti direktor višjih bogoslovskih šol na Dunaji gosp. dr. Jernej Vidmar so prišli pretekli teden v Ljubljano, pa se kmali podali v Krajn svojo žlahto obiskat, ktere že veliko let niso vidili; danes ali jutri se bojo vernili spet na Dunaj; veselilo nas je, slavnega gospoda tako zdravega in veselega viditi. — Sejm ljubljanski je bil reven, pa tudi slabo vreme je bilo dosti tega krivo; sploh ljubljanski sejmi, kar se kramarstva tiče, čedalje bolj pešajo; živine pa so prignali veliko in lepe; cena ni bila ravno previsoka; za vojake so kupili 20 konj. — Te dní je bilo našim pekom ukazano, za vojake nekoliko kruha speči; moko so dobili od dotične vojaške oskerbnije. — Našo sladkornico (cukrofabriko) je zadela nova nesreča, ktera bo spet za nekoliko časa ustavila nje delavnišnice; nje prejšna lastnika, vélika kupca Arnstein in Eskeles na Dunaji sta namreč na kant prišla; nadjati se je, da bojo Dunajčanje 80 let stari kupčijski hiši kmali spet na noge pomagali. — Grozna nesreča je zadela blizo 200 vojakov našega krajnskega regimenta, ki so ponoči od 4. do 5. tega mesca se po železnici iz Benetk peljali v Verono. Blizo kolodvora so vozovi, ki so vojake peljali, zadeli na vozove, ki so s strelivom obloženi ondi stali; dunajski časnik pravi, da je pri ti priči 23 mertvih ostalo, 124 pa bolj ali manj poškodovanih bilo, ker je strašna sila srednje vozove popolnoma sterla. Cesar so berž po telegrafu ukazali, naj se, kar najbolj je moč, skerbí za nesrečneže; vredništvo ljubljanskega časnika „Laib. Zeitg.“ vabi dobrotnike na pomoč ranjenim vojakom in prosi, naj pošlje, kar kdo hoče in more, v založbo „Laib. Zeitg.“, odkodar se bojo darovi hitro odpravili na svoje mesto. — Ker smo že ravno v naznanovanji žalostnih novíc, naj še povemo, da je pretekli petek zvečer bil velik ogenj v Zapožah; v Ljubljano se je plamen tako vidil, kakor unidan burjava, in nekteri so celó stavili, da je burjava. Slišali smo, da so 7 gospodarjem poslopja pogorele. — Poslednjič pa povemo veselo novico, da Vodnikov spomenik (Album) je dokončan; vidili smo že vezano knjigo v zali podobi, ktera bode gotovo vsakemu dopadla; cena se ji je mogla zvišati na 1 gld. 50 kr. nov. dn., ker je obsežek knjige, tako rekoč, pod natiskovanjem čedalje bolj rastel. Knjigo dobivajo naročniki v Kleinmayer-jevi in Bambergovi bukvarnici; unanjím se bo na dom poslala. — V pondeljek popoldne je iz Laškega se vernivši bolehni pruski kralj s kraljico v Ljubljano prišel, kjer je prenočil.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz borišča na Laškem. Da je cesarska armada na sardinsko zemljo šla, smo že povedali. Dalje in dalje se pomika na treh krajih, pa še nikjer ni imela terdih bojev s sovražnikom. Kamor kolj je doslej prišla, so jo prebivavci z veseljem in prijazno sprejemali. Sardinska armada se je umaknila v terdnjavi Alesandrijo in Casale; v Alesandrii se bodo Francozi z njo združili in blizo tega mesta menda bo perva bitva. Naši so 3. t. m. v Padu Sardince nekako splašili; v tem pa, ko so jih na enem kraju na noge spravili, so na dveh drugih krajih naši mostove čez Pad naredili in tako na uno stran te reke se pomaknili. Pri tej priložnost je padlo na vsaki strani kakih 20 vojakov. V noči med 5. in 6. t. m. je voda, ker je zlo deževalo, most nekoliko poškodovala, pa v kratkem je bil sopet popravljen. Brez odloga je šlo nekoliko naših čez reko, so pri Tortoni in Vogheri železnico in telegrafe poderli, potem pa se sopet k armadi vernili. — Francozi prihajajo le počasi v Sardinijo, ker so ceste čez gore silno težavne in tudi še zametene, zlasti pa cesta čez goro Cenis. To cesto je ukazal Napoleon I. pred 54 leti narediti in nek Giovanni Fabbroni jo je dodelal s 3000 delavci v petih mescih. Na najvišjem kraju je 6098 čevljev nad morjem. Večji del francozke armade se mora po morju prepeljati in doslej se šteje kakih 50 do 60 tavžent Francozov na Sardinskem. Dohaja pa tudi že več francozke armade čez švicarsko zemljo, kar očitno kaže, da Francozi ne marajo dosti za neutralnost Švicarjev, kterim menda tudi z neutralnostjo ni resnica. Še le, kadar se bodo dosti močne čutile, bodo pritisnili k sardinski armadi in od tistihmal se bodo začeli z našimi meriti. Pred bo pa še cesar Napoleon sam prišel na Sardinsko in bo prevzel povelje čez armado. Iti je imel 6. t. m. iz Pariza, pa brati je, da je še odložil svoj odhod. — Ravno je prišlo novo telegrafno pismo, ktero nam naznanja, da naša armada stojí med (rekama) Padom in Sesio, odkodar ji je mogoče na vsako stran vojsko začeti, ktero še overajo povodnje; pri Valenci (pred Alesandrijo) so naši Sardincom most železnice pokončali.

Iz Dunaja. Kakor naš Cesar svojim narodom, tako je tudi francozki cesar svojim začetek vojske te dni razglasil. Treba je, da tudi Napoleonov razglas našim bravcom v zapopadek sedanjih homatij podamo; pretresati ga jim, se nam ne zdí potreba, ker vsak, kdor vé, kako smo prišli do današnje zapletke, ga bo po vsem lahko sam presodil. Glasi se pa Napoleonov vojskini razglas tako-le: „S tem, da je avstrijanska vlada svoji armadi ukazala, naj gré v deželo kralja sardinskega, našega zveznika, je tudi nam napovedala vojsko, je prelomila pogodbe, razžalila pravico in žuga udariti na meje naše. Vse velike vlade so se z besedo zoperstavile temu napadu. Ker je sardinska vlada sprejeti hotla vse tiste pogoje, kteri bi bili ustanovili mirno spravo, se tedaj vpraša zdaj: čmu, na vrat na nos ta napad z vojsko? Nihče drug ni tega kriv ko Avstrija sama, ker je strune tako napela, da bode ali gospodarila do podgorja planín, ali da se mora laška dežela osvoboditi do morja jadranskega. Dozdaj sem kroták bil v vsem svojem ravnanji; sedaj pa je serčnost moja perva dolžnost. Francozka dežela se opasuje z mečem, pa reče Evropi: vojska naša ne meri na pridobivanje ptujih dežel; le svojo národno in sporočilno politiko hočem krepko vzderžati; jez spoštujem pogodbe, pa terjam, da jih spoštujejo tudi drugi; jez čislam dežele in pravice neutralnih vlad, pa glasno rečem, da mi serce močno bije za tisti

narod, kterega zgodovina je z zgodovino mojo ozko zvezana, in kteri zdihuje pod jarmom tujega gospodstva. Francozka vlada je pokazala, da sovraži brezvladje (anarhijo). Cilj in konec vojske je le Italijo dati Italii, ne pa ji vsiliti novega gospodarja. Potem bomo imeli prijatelski narod za soseda, kteri je od nas prejel samostojnost svojo. Mi ne gremo na Laško, da bi zmešnjave delali ali da bi papeževo oblast spodkopali. Mi gremo na Laško, da svetega Očeta rešimo tuje zaderge, in da damo deželi kar deželi gré, in tako ustanovimo red. Kmali bom stopil na čelo svoje armade. Cesarico in sina svojega bom pustil doma pod krilom skušinj in previdnostjo poslednjega brata cesarja Napoleona I. Cesarica bo vedila spolnovati svoj visoki poklic. Izročujem jo armadi, ki ostane na Francozkem za brambo dežele; izročujem jo domoljubju narodne straže in vsemu narodu. Serčnost in edinost! Naša dežela bo svetu še pokazala, da se ni zavergla. Previdnost Božja je blagoslovila početje naše; saj se stvar, ktero mi branimo, opira na pravico, ljudoljubnost, domoljubnost in samostojnost, in vse to je sveto pred Bogom!" — Dolgo so stavili na Francozkem luč pod mernik; sedaj vendar cesar Napoleon očitno in brez ovinkov govorí, kaj da hoče na Laškem: Avstrijo pregnati iz Lombardije in Beneškega, pa Bog vé kaj še.

— „Oest. Corr." pravi, da pišejo ruski vladni časniki, da ni nobene zveze za bran in opor z nobeno vlado. Dogodki sedanjega časa pa silijo rusko vlado, da je previdna in ravnala bo, kakor bo za treba spoznala.

— Cesarski ukaz od 20. apr. zapoveduje, da vsi tisti, ki so sami sebe pokazili, da bi tako se odtegnili vojaščini, se imajo, gledé na §. 46 nove rekrutne postave, k soldatom vzeti, naj so za-nje pripravni ali ne. Tisti, ki so za vojaščino pripravni, se pošljejo k regimentu, — kteri pa za to niso pripravni, se vzamejo v kakošno drugo vojaško službo.

— Nabiraje prostovoljce za cesarsko armado zbirajo posebno radi mlade rokodelce kakor mizarje, tesarje, kolarje, ključarje, kovače, jermenarje in vsakega druzega rokodelstva, kteri so za artilerijo, pionirje in za vozarstvo pripravni.

— Taka stiska za sreberni drobiž je bila pri nas, da smo že spet goldinarske bankovce na 4 kosce tergali, dokler ni ministerstvo dnarstva tega prepovedalo. Tudi iz Praga se piše, da ob pomanjkanju drobiža so razkosovali goldinarske bankovce, dokler ni deželno poglavarstvo ustavilo tega ravnanja; ker pa le ni srebernih šestíc, si ljudje ne morejo pomagati drugač, kakor da se s pisemskimi in štempeljskimi markami plačujejo. Časnik „Presse" svetuje, naj ministerstvo izdá spet papirnate šestice in desetice, ker s kovanjem srebernih šestíc ne bo veliko pomagano; dokler namreč bo nadavek ali ažijo srebra na 40 in še čez stal, bo zginilo kmali vse, kar koli je srebru le podobno. Res je treba, da se kakor koli skerbí za mali dnar, sicer ne bomo vedili kaj početi na sejmu itd. Ažijo srebra je te dni že prišel do 46.

Iz Tersta. Časnik „Indep. belg." piše, da bodo francozke vojne ladije, ako pridejo na jadransko morje, Terstu kot neutralnemu mestu prizanašale. Te ladije so neki dobile povelje, okolj Benedk in Pole se sukati.

Iz Lombardije in Beneškega. Iz Milana. Vsem, kteri imajo orožje in strelivo, je ukazano, ga v treh dneh vojaški gosposki izročiti.

Iz ruskega Poljskega. Povsod pišejo in govoré, da se Rusija za vojsko pripravlja ali vsaj z vojsko žuga. Do sedaj še od vsega tega ni nikjer ne duhú ne sledú. Ako se pa Rusija na Poljskem nikakor ne pripravlja, tudi ni zveze s Francozi storila. „Čas" piše o tem: Dve četi armade, ktera ima v Varšavi glavni stan, se imate v Mazovijo, Kališ in Sandomierz pomakniti in nadgledna četa biti. Razun te nadgledne čete se bo še druga v Volhinii, Podolii in Besarabii nastavila. Pa te četi kakor cela ruska armada ste, kakor so armade sploh v mirnih časih in Rusija se doslej kar nič ni za vojsko pripravljala.

Iz Nemškega. Iz Berolina. Govorí se, da je med Rusijo in Sardinijo zveza, po kteri je prigotovljeno, da ima sardinskemu kralju vsigdar njegovo kraljestvo celo ostati. Govori se dalje, da je car Aleksander II. pruskemu princu vladarju sam pisal in rekel, da ni nikake zveze med rusko in francozko vlado. Angležki časnik „Times" in tudi drugi pa stanovitno terdijo, da je ta zveza.

— Pervak vseh sedanjih učenih mož, baron Aleks. Humboldt je umerl 7. t. m. v 91. letu starosti.

Iz Italije. Iz Sardinskega. Iz Turina. Vladni časnik „Gazz. Piem." oklicuje razglas, po kterem se imajo zarubiti vse avstrijanske ladije, ktere so zaostale v sardinskih lukah. Franzcozki vladni časnik „Moniteur" pa naznanja, da francozka vlada ne bo tako huda, kakor sardinska v tej zadevi, in da avstrijanskim ladijam v francozkih lukah dovoljuje šest tednov za odhod.

— Iz Parme. V Parmi je zopet vse pokojno in mirno. Piemontežka začasna vlada je odstopila in vladarica se je zopet vernila v svojo deželo.

— Iz Rima. Sveti Oče so imeli namen, v Gaeto iti, pa ne smejo. Zoper svojo voljo morajo v Rimu ostati in so tako rekoč jetnik francozkega generala Goyona.

— Papežev minister, kardinal Antonelli je angležki in francozki vladi poslal pismi, v kterih terja, naj se v sedanji vojski rimske dežele imajo za popolnoma neutralne, to je, rimska vlada z nikomur ne poteguje, tedaj ni ne sardinske ne francozke stranke. — Pisma iz Rima pripovedujejo, da so sveti Oče papež, ko so slišali, da je véliki vojvoda toskanski bežal, se bridko zjokali. — Časnik „Patrie" piše, da je cesar Napoleon sam papežu pisal, in ga zagotovil svojega ponižnega spoštovanja in mu rekel, da francozka vlada se bo vsigdar potegovala za papeževe pravice.

Iz Francozkega. Iz Pariza. Čudne rečí se slišijo iz Pariza. Ko je bilo unidan deržavnemu zboru povedano, da vlada želí 500 milijonov gold. za vojsko najeti, se je vzdignil Jules Favre in tako hudo zoper to posojilo govoril, da se že dolgo kaj takega ni slišalo v deržavnem zboru. „To posojilo — je rekel — so le davki v drugi podobi; jez za moj del ne plačam nič, in le sila me mora k temu primorati". Na te besede se začne velik hrup; predsednik Morny žuga govorniku, naj bode tih. Al ta noče molčati ter pravi: „Žuganje mi ne bo jezika zavezalo, da bi ne govoril, kar je deželi v prid. Najhuje, kar se mi more zgoditi, je, da me ponoči zgrabite in iz dežele izženete, kakor se je zgodilo deržavnim poslancom 2. decembra 1852. Al vsega tega se ne bojim".

Iz Afrike. Iz Hartuma so prišle pisma, ktere pripovedujejo, da bi se bila ondi skoraj taka grozna nesreča zgodila, kakor v Dželddahu. Zarotili so se namreč zamorci, vse Evropejce pomoriti. 6. dan marca bi bili namreč imeli čez-nje planiti in jih pomoriti ravno, ko bi bili v misijonski kapeli pri službi Božji zbrani. Pozneje so pa zarotniki se zmenili, to v noči med 6. in 7. marca storiti. Dva zarotnika sta šla pa ta dan k nekemu arabskemu tergovcu, ga pregovorit, naj se tudi tega hudodelstva udeleži. Al odrekel jima je, povedal gosposki in zdajci so oba prijeli. 30 drugih zarotnikov je iz Hartuma pobegnilo. Namestnik avstrijanskega konsula je terjal od ondašne vlade pomoči za Evropejce, ker pa v Hartumu ni več kot 60 vojakov bilo, je dal iz svoje oblasti Evropejcom privoljenje, sebe in svoje služabnike oborožiti in se krepko braniti, če bi sila bilo.

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik.**